

HUSZONÖT ÉVES AZ ELFÚJTA A SZÉL

Huszonöt évvel ezelőtt Amerikában megjelent egy regény, amely alkotóelemei alapján egyáltalán nem számíthatott sikerre: az író első műve volt, maga az író harmincöt éves, vidéki hölgy, s az írás 1037 oldalra terjedt. A *Macmillan* kiadóvállalat most rendezte sajtó alá a könyv jubiláris kiadását. Hatvan kép díszíti, s borsos áron hozzák majd forgalomba, tekintet nélkül arra, hogy Amerikában jelen pillanatban három olcsóbb — közöttük két zsebkiadás van forgalomban, s a könyv az egész világon eddig közel tízmillió példányban kelt el.

Az olvasó bizonyára tudja már, hogy az *Elfújta a szél* című regényről szólunk, s már legendássá vált hőseiről és hősnőiről, akiket már — a film után — Clark Gable, Vivian Leigh, Olivia de Havilland és Leslie Howard képében látunk magunk előtt. A *New York Times Book Review* júniusi száma megismertet bennünket a regény keletkezésével és sorsával.

Margaret Mitchell, a könyv írója, 1900-ban született Atlanta városában, Amerika déli vidékén, régi déli családból. Gyermekkorában sok mindent hallott, „csak egyet nem, azt, hogy a konföderációs seregek elveszítették a háborút”. Ebben a szűk látóhatárral körülzárt világban, a regényes öncsalás légkörében folyt Margaret Mitchell élete. Atlantát csak egy évre cserélte föl Smit városkával, s anyja halála után visszatért Atlantába, hogy apja és bátyja háztartását vezesse. Nem sokkal ezután férjhez ment, a boldogtalan házasságának válás vetett véget. Ezután a helyi *The Atlanta Journal* munkatársa lett. Újra férjhez ment, 1925-ben John R. Marsh, egy reklámszakmában dolgozó tisztviselő felesége lett. Három évvel azután otthagya állását, és háziasszony lett, meg — titkos regényíró. Azért titkos, mert Margaret Mitchell nem bízott önmagában, munkájában. Titkolta, hogy ír, s ha rajta áll, regénye sohasem jelenik meg.

Margaret Mitchellnek volt egy tulajdonsága, amely nem jelent ugyan irodalmi készséget, de a hozzá nem értők körében mégis erre enged következtetni. Ez a sajátosság abban nyilvánult meg, hogy Margaret Mitchell rendkívül színesen, érdekesen tudott előadni. Képességét a társaságbeli bridzspartikon és összejöveteleken fejlesztette, s a véletlen úgy hozta magával, hogy csevegéseinek egyik hallgatója Lois Dwight Cole, a *Macmillan* kiadóvállalat későbbi munkatársa volt. Így hát, amikor a kiadóvállalat főszerkesztője 1935-ben Atlantába utazott, Lois Dwight Cole felhívta figyelmét erre a különös asszonyra. A kiadóvállalati főszerkesztő

megkérte Margaret Mitchellt, mutassa meg kéziratát, az asszony azonban elutasította, majd később megdondolva magát, elvitte a kéziratot a főszerkesztő szállodájába. Amikor a New York-i kiadóvállalat embere elutazott, Margaret Mitchell utána táviratozott: „Meggondoltam magam, küldje vissza a kéziratot.” A terjedelmes kéziratcsomag helyett azonban egy aláírásra váró szerződést kapott.

Jellemző Margaret Mitchell szerénységére — vagy kishitűségére? —, hogy az *Elfújta a szél* robbanásszerű nagy sikere után nem írt egyetlen könyvet sem, s amikor 1949-ben egy gondatlan gépkocsivezető autójának kerekei alatt meghalt, még mindig csak egyetlen könyvet mondhatott magáénak.

Az *Elfújta a szél* sikere valahogyan még mindig titok. Nem nagy titok, noha az amerikai kritikusok, akik egyaránt dicsérték és szapulták a könyvet, eleget törték rajta a fejüket. Tény az, hogy Margaret Mitchell regénye akkor jelent meg, amikor Henri Allen *Anthony Adverse* című regénye fölkelte az érdeklődést a történelmi regények iránt, tény továbbá az, hogy az *Elfújta a szél* volt az első nagy regény az amerikai polgárháborúról. Még egy szempontból első volt: a déliek addig agyonhallgatott szempontjából íródott, így hát nem csoda, ha a Dél szívébe zárta. Végül az sem elhanyagolható tény, hogy egy asszony írta a nők számára, tehát a legnagyobb, legszélesebbkörű olvasóközönség számára. Mindenekfölött áll azonban az a tény, hogy az *Elfújta a szélnek* pompás meséje van, s ez a mese adja el a könyvet — hangsúlyozza Robert Gutwillig, a *New York Times Book Review* beszámolójában.

NAPLÓMANIA

„Túlzsúfolt századunk mégiscsak az intimitások korszaka! Amikor bolygónkon hatszáz millió kínai él, a nyugat neveltjei szükségesnek és helyesnek tartják, hogy naplókát írjanak. Úgy szólván alig akad író, akinek első szárnypróbálgatása nem önéletrajz volna. A nyílt és álcázott önéletrajzok jelensége mégis meg lehet magyarázni...” — így kezdi cikkét Jean Dutourd, a *Nouvelle Revue Francaise* júniusi számában, a modern francia írók önéleplezési szükségletével foglalkozva. Dutourd ebben az igényben látja a mind számosabb önvallomás legfőbb fogyatékosságát.

„Ezeket az írásokat azért jelentetik meg, hogy tessenek. Márpedig a tetszetősség keresése ebben a műfajban megbocsáthatatlan bűn.” A mindenáron tetszeni vágyás — mondja a továbbiak során Dutourd — mindenekelőtt az írások stílusára nyomja rá bélyegét. Az effajta írók abból indulnak ki, hogy amit írnak: meg fog jelenni, tehát nem úgy írnak, mint akik önmaguknak írnak, nem természetesen fogalmazzák meg gondolataikat, önvallomásukat emelt hangon mondják el, mert már eleve a közönségnek szánták.

A tetszeni vágyás egy másik kifejezési formája az önelégültség. Dutourd ezzel a megállapítással nem arra utal, hogy az írók önmaguknak bókólnak, hanem arra a különleges hangnemre céloz, amit igen könnyű fölismerni, mert mindegyik naplóírónál azonos: gyöngéd gondossággal szemlélik a maguk életét, extatikus elfogultsággal festegetik a maguk jellemét, mint egy tájképfestő, aki a Marne partjának valamelyik kies zugában, vagy Róma regényes környékén állítja föl festőállványát. Az olvasót semmi sem ejti annyira kétségbe, mint az effajta gyöngédség, amiben semmi esetre sem osztozhat, s ami kétségkívül holmi alacsonyrendű és ellenszenves önszeretetet jelez.

Dutourd ezután Gide *Naplóját* idézi, s ezt mondja róla: „Mindig ahhoz a hatáshoz alkalmazkodik, amit kelteni szándékozik, s így iskolapéldája annak, amit kerülnünk kell.” A francia irodalom egy másik klasszikus naplóírója, Amiel, Dutourd szerint, Edgar Allan Poe egy fantasztikus elbeszélésére emlékeztet, egy festőre, aki egy gyönyörű lány arcképét festi, ahogy azonban a kép lassanként kialakul, a festő a modellt minden báját megsemmisíti. Amiel csak naplójának élt, minden este gyöngéd gondossággal görnyedt a számára rendkívül kedves füzet fölött. Minden gondolata, szándéka, akarata, vágya csak egy célt szolgált: hogy följegyezze őket naplójában. Amiel valójában nem is élt, és sorsa meglehetősen gyászos.

„Minden túlzás — állapítja meg Dutourd — természetellenes, természetellenes tehát a vallomások burjánzása is, márpedig Amiel éppen erre szolgált szomorú példát.”

Az előre megfontolt szándékú naplóírókkal szemben Dutourd Stendhalt hozza föl, aki — szerinte — mélyebben tekintett önmagába, mint bárki más, és mégsem ittasodott meg önmagától. Amikor 1801-ben — tizennyolc éves korában — hozzáfogott a naplóíráshoz, elvként szögezte le: „Semmit sem szégyell, és semmit sem töröl naplójából.” Ez az elv lett Stendhal egész alkotásának alapelve, s mindvégig — saját maga számára írt jegyzeteiben is — ragaszkodott hozzá. Igaz, hogy Stendhal a sajtónak szánt kéziratain sokat dolgozott, például *A pármái kolostor* kéziratának margóján nem egy helyütt találkozhatunk ilyen jegyzetekkel: „Szagatott, száraz, merev.” Vagy: „Megrövidíteni, helyenként egy-egy sort betoldani, hogy érthetőbb legyen.” Az effajta feladatoknak — mondja Dutourd — csak egy érdeme lehet: a stílusbeli javítások jólneveltségről és célszerűségről tanúskodnak, mert ha az író a közönséghez fordul, érthetőnek kell lennie, és nem szabad untatnia az olvasót. A kortársak följegyzése szerint Stendhal a szalonokban is arra törekedett, hogy szórakoztató legyen, mondván: „A beléptidíjat meg kell fizetni!” Ez a mondás Stendhal nagy szerénységét bizonyítja, s ezzel kapcsolatban Dutourd megállapítja, hogy Stendhal nem tett engedményeket az igazság rovására. Szigorú stilisztája volt, a végletekig őszinte, ezért nem lelhető fel alkotásaiban, noha nagyrészt önéletrajzi jellegűek, a mai naplóírók önelégültsége.

NAPLÓK ÉS REGÉNYEK

Jean Dutourd sirámai nem alaptalanok — látjuk ezt abból is, hogy a párizsi könyvpiacra csak az utóbbi néhány hónapban több napló jelent meg. Közülük Julien Green *Naplóját* említjük, mert talán a legvilágosabban viseli magán az önszemlélő mánia jellemvonásait. Az ismert francia regényíró 1928 óta írja naplóját, s följegyzései eddig hét kötetben jelentek meg. A *Plon* könyvkiadó vállalat az egész művet most egy 1200 oldalas könyvben adja ki, írja az *Arts* júniusi száma. Az irodalmi lap munkatársa beszélgetést folytatott Greennel, s megkérdezte tőle, írna-e naplókat azon az áron, hogy abbahagyja a regényírást.

— A *Naplót* minden bizonnyal folytatnám. Hozzátartozik művemhez, regényeim széljegyzeteit képezi, de nem hatott rájuk. Nehezen tudnám elképzelni műveimet a *Napló* nélkül, hiszen párhuzamosan születtek. Egyik kritikusom azt mondta, hogy a *Napló* egy megíratlan regényem helyét foglalja el, amelyet megírhattam volna. Úgy látszik, az a véleménye, hogy a *Napló* hét kötete meg-

fosztott néhány regény megírásának lehetőségétől. A magam részéről nem hiszek ebben. A regény — a reggeli munka gyümölcse. A legnagyobb erőfeszítéseket igényli. Ezzel szemben a napló, amit a nap bármelyik szakának néhány szabad percében írok, inkább pihenés.

— Véleménye szerint van-e a *Naplónak* valamilyen különleges szerepe, és egységes műnek tekinti-e? — tette föl a kérdést az *Arts* munkatársa. Green így felelt:

— A *Napló* mindenképpen és minden formában csak segítségemre van. Mindenekelőtt: ha nem írnám rendszeresen naplójegyzeteimet, sok mindent elfelejtenék. Az ember gyakran meglepődik, amikor 15—20 évvel korábban megírt elbeszélését elolvassa. A napló — az más. Arra tanít bennünket, hogy helyesen lássunk, hogy emlékezzünk, hogy a nap befejeztével megkülönböztethessük a fontosat a jelentéktelentől, mert hát végül is az embernek meg kell válogatnia, mit jegyez föl.

Hogy bepillantást nyerjünk Green *Naplójába*, két különböző, de jellegzetes följegyzést idézünk. Az első 1928-ból származik, és így hangzik: „Ha az emberek tudnák, mi az alapja az én regényeimnek! Milyen zűrzavart lepleznek ezek a gondosan megírt oldalak! Gyakran undorodom attól a mohóságtól, ami csak a munkában engedélyez pihenőt.” A másik, 1932-ben írt följegyzés: „V. és én néhány nappal ezelőtt megkértük Gide-et, ajándékozzon meg bennünket egy-egy fényképével. (V. erőltette a dolgot, én — magamtól — nem kértem volna). Gide így válaszolt: Jó, remélem, nem feledkezem meg róla. De hiszen, van egy fényképem, ami levelezőlap formájában mindenütt kapható! Igen, mindenütt árusítják — tette hozzá. — Igen, ez az igazi dicsőség...”

A LEGSZERÉNYEBB NYAJ?

A naplóírási szkenvedély egy másik jellegzetes megtestesítője Geneviève Gennari és naplója. Az egyiket a képezet szülte, a másik „igazi”. Mindkettőt a *Gallimard* adta ki. Az elsőnek a címe *Journal d'une bourgeoise* (Egy polgárasszony naplója). Valójában regény, egyéni, személyes hangnemben írott regény. Sikerét éppen ennek a formának köszönheti, vagy legalábbis a szerző így értelmezte, mert ebből kiindulva buzdult föl, s adta ki „igazi” naplóját: *J'avais vingt ans* (Húszéves voltam). Ez a napló az 1940-től 1945-ig terjedő időszakot írja le, azokat az esztendőket, amelyekben Geneviève Gennari — mint a cím is mondja — fiatal volt. A napló viharos események sorozata és az események visszaverődése egy lélek tükrében. Az első oldalakon, amelyek az 1940-ben történeteket írják le, az író az első fiatalág hevével iratja el Franciaországot. Többek között ezt írja:

„Néha szinte fojtogat a keserűség, ami a világ mind a négy tája felől árad felém. Jól tudom, hogy szép dolog, jó dolog húszévesnek lenni, mert jogom van hozzá, hogy egy új kezdetben bízzak. De nagyon szomorú dolog rádöbbenni, hogy semmi sem szilárd a nap alatt, s az emberek — akárcsak a nemzetek — csak tévelyegnek, csak keresgélnek.”

Ebben a korban szerzi meg első tapasztalatait, és szkenvedélyes komolysággal reagál rájuk:

„Csak egy abszolút dolog van, s ez — nem a szerelem. A szerelem nem egyeztethető össze az ember kedvezőtlen életkörülményeivel, a nagy érzés visszariad az öregség elkerülhetetlen meg-

aláztatásaitól, a betegségtől, a haláltól. A költők sohasem engedték meg, hogy fennkölt szerelmespárjaik megöregedjenek...”

A húszéves leány sejtette már írói tehetségét, s megállapította: „Lényem gyökerei ahhoz a rejtelmes földalatti birodalomhoz tartoznak, ami sok-sok lelket egyesít...” Majd hozzáteszi: „A leg-szerűebb nyáj tagja vagyok, és köszöntöm a parancsnokokat. Lehet, hogy sohasem lesz részem abban a megtiszteltetésben, hogy harcoljak, de mindenképpen az Irodalom Hadseregéhez tartozom.”

A húszéves Geneviève Gennari írta nagy kezdőbetűkkel ezeket a szavakat — állapítja meg Henri Petit, miután a *Nouvelles Littéraires* júniusi számában idézte a patetikus sorokat.

ÚJ KAFKA-TANULMÁNY

Számtalan szemszögből vizsgálják Franz Kafka alkotását. A sok, eddig megírt tanulmányhoz csatlakozik most Johannes Urzidil cikke, amelyet a *Monat* júniusi száma közöl. Urzidil New Yorkban él, emigráns. Származása szerint prágai német, Kafka kortársa, jó ismerőse és ismerője, így hát nem csoda, hogy cikke, amely az *Edison és Kafka* címet viseli, személyes visszaemlékezés-sel kezdődik.

Prágában annak idején volt egy Edison nevű kávéház, amelyet a nagy amerikai feltalálóról neveztek el, mert egyszer a kávéház vendége volt. A termet Edison nagy portréja díszítette, és Kafka, aki egyébként ritkán járt kávéházba, egy ízben, a kép alatt üldögélve, kijelentette, hogy a portré „számottévo dokumentum”. A megjegyzést nem véletlenül tette — ezt bizonyítja Urzidil, hivatkozva Kafka naplójának egy szakaszára, amelyet a nagy író 1911. november 11-én jegyzett föl, s részletesen idézi benne Edisonnak a csehok magas műszaki fejlettségét dicsérő szavait, kapcsolatban a sok Amerikába kivándorolt csehvel. Hogy Kafka szerette az effajta megjegyzéseket, bizonyítja a *Der Verschollene* című töredékes regénye, amelyet Max Brod, az író halála után, *Amerika* címmel adott ki. Kafka élénken érdeklődött az Újvilág iránt.

Naplójában, 1912. szeptember 11-i dátummal egy álom gondos leírását találjuk. Az álom színhelye a New York-i kikötő, és a följegyzés ezzel az elégült megállapítással fejeződik be: „Hiszen ez érdekesebb, mint a párizsi bulvárok forradalma!” Kafka élénk figyelemmel kísérte az Amerikáról szóló útleírásokat, könyve írása közben azonban elsősorban is saját „elvont képzelőerejére” támaszkodott. Hogy Kafka fantáziája nemcsak elvont, de megelevenítő is, legjobban bizonyítja az a körülmény, hogy följegyzései — talán — még inkább vonatkoznak a mai Amerikára, mint a Kafka korabeli Újvilágra. Az író természetesen nem a kíváncsi ember megszokott érdeklődésével vizsgálta Amerikát, Kafka a legújabb civilizáció jelenségeiben a maga belső világát kiegészítő szimbólumokat találta meg. Már első könyvében, a *Betrachtungenben* leírta azt a vágyát, „hogy indián legyen”, s ennek a kívánságnak az értelmét egy szép fiatal lánynak kitartó udvarlójához intézett válaszában leljük meg: „Te nem vagy természetes amerikai, amolyan indián fajta, akinek a bőrét a tágas legelők levegője és a folyók vize cserzette keményre, te sohasem utaztál le a nagy tengerek partjái és nem is hajóztál rajtuk. Hát akkor miért mennék veled szép lány létemre?” A válasz minden iróniája ellenére sem lehet szem elől téveszteni egy meg nem valósított vágy fájdalmas komolyságát. Ebben a vágyakozásban kell keresnünk Kafka ameri-

kai ihleteinek forrását, azokét az inspirációkét, amelyek megadták Kafkának, hogy erőteljesen átélt képekben írjon le egy országot, amelyet sohasem látott.

Jellemző, hogy Kafkát legelőbb az angolszász nép karolta föl, hogy éppen Amerikában van legtöbb híve, akik írásaiban elveszett egyéni szabadságuk világának visszatükröződését keresik és találják meg. Hogy milyen méretű az amerikai Kafka-kultusz, Urzidil a következő példával bizonyítja: amikor felesége egy társaságban, amelynek tagjai kizárólag amerikai értelmiségiek voltak, elmesélte, hogy Kafkával egy ízben Prágában délután három órára beszélt meg találkozózt a Pulverturmnál, egy fiatal amerikai nő a szavába vágott:

— Lehetetlen! Kafka mindennap fél ötig dolgozott a biztosító vállalatnál!

Urzidil feleségének nem volt könnyű dolga meggyőznie hallgatóságát, hogy bebizonyítsa: Kafka ezen a napon — talán kivételesen — korábban elhagyhatta irodáját.

EGY REGÉNYBŐL — HARMINCHAT!

A modern spanyol irodalom lassanként behatol az európai tudatba. *Laffont* párizsi könyvkiadó most adta ki Luis Romero, a középkorú spanyol írónemzedékhez tartozó barcelonai író második könyvét. A *Figaro Littéraire* fölhasználta ezt az alkalmat, és meginterjúolta a szerzőt.

Romero Barcelonában született, s egész alkotása ehhez a városhoz fűzi. A polgárháború után, amely rányomta bélyegét az író ifjúkorára, Romero egy biztosító társaság ügynöke lett. Ez a munka nem sok fejlődési lehetőséget nyújtott számára, noha az újságíróval folytatott beszélgetés során így szólt róla:

— Olyan munka ez, amit a legmelegebben ajánlhatok minden magányos fiatal regényírónak. Az ember ország-világot lát, emberekkel ismerkedik meg, és sokféle történetet hall.

Akárcsak sok más katalón, Romero is elhagyta Spanyolországot, és Dél-Amerikába vándorolt. Buenos Airesben élt meglehetősen jólétben, de mind jobban elfogta a honvágy. Elmondotta, hogy emlékezetében egyre gyakrabban merült föl a barcelonai egyetem előtt álló pálmator és egy homályos, jól ismert kis könyvkereskedés képe. Korábban csak néha-néha írt alkalmi cikkeket, később azonban, az emlékek hatása alatt, papírra vetette a könyvkereskedésben kiszolgáló fiatal leány lelki életének eseményeit.

— Első személyben, monológyszerűen írtam — mondotta Romero. — Amikor azután elolvastam, elképzeltem, hogy a fiatal leány, akivel egyébként *La Noria* című regényem harmadik fejezetében találkozhatnak, megismerkedik több emberrel, s az is eszemben jutott, hogy apja akár taxisofőr is lehetne, s mindjárt meg is írtam az apa monológját. A többi már magától jött. Így sétálgattam Barcelona utcáin...

A regény rendkívül ellentétes, azonban mindenképpen zajos véleményeket keltett Spanyolországban. Végül 1952-ben Romero megkapta érte a Nadal-díjat. Ezután visszatért Spanyolországba, és a díj 35 000 pezetas összegéből élve, hozzáfogott következő regényének írásához. Így él ma is, s azok közé az igen kevés spanyol írók közé tartozik, akiknek valóban az írás a foglalkozásuk. Romero nagyon termékeny, nem fecséreli idejét tapogatózó kísérletekre.

— Nincs semmiféle módszerem! — mondotta. — Az írás technikájával nem sokat törődöm. Legfontosabb számomra az, hogy ne veszítsem el a kapcsolatot az utca életével.

Romero föltette magában, hogy a *La Noria* valamennyi monológjából — pedig harminchat monológ van ebben a műben — egy-egy regényt írt. Az ambiciózus tervből egy könyv már megszületett, és *Les Autres* (A többiek) címen már francia fordításban is megjelent.

PORNOGRÁFIA?

Az angolszász népek nem szívesen látják irodalmi alkotásban a frivol kifejezéseket, legkevésbé akkor, ha hazai műről van szó. Nem csoda hát, hogy az átlagos angol Párizsban utazik, hogy része legyen mindabban, amit odahaza nem lelhet meg, természetesnek látszik tehát az is, hogy az irodalommal foglalkozó vállalatok a pornográfiát szívesebben importálják, mintsem hogy saját házuk táján nevelgessék. Az sem kelthet meglepetést a helyzet ismerői számára, hogy Vladimir Nabokov *Lolitája* jó néhány esztendővel a párizsi angol nyelvű kiadás után jelent meg Amerikában, s ilyenformán az is érthető, hogy *Lady Chatterley szeretőjét* a könyv megírása után három évtizeddel adták ki Angliában teljes kiadásban, addig egyszerűen — a kontinensről csempézték be.

A már ismert esetekhez most Henry Miller *Tropic of Cancer* (Ráktérítő) című regényének esete csatlakozik. A könyv a napokban jelenik meg a New York-i *Grove Press* kiadásában, Henry Millert nemrégiben még csak Európa olvasóközönsége ismerte. Életének nagy részét az Óvilágban töltötte, és ennek társadalmi életének mélyéről merített anyagot könyveinek megírásához. Talvaly némileg megváltozott a helyzet, *The Henry Miller Reader* (Henry Miller olvasókönyv) címmel egy antológiafele jelent meg Amerikában, amelyből az Egyesült Államok olvasóközönsége — ha csak röviden és felületesen is — megismerhette az író alkotásait. A *Tropic of Cancer* ennek az illedelmes előőrsnak és sikerének köszönheti megjelenését. Mire azután az új könyv eljut az olvasóhoz, mindenki kész tények elé kerül, és legföljebb — kiábrándul. Legalábbis ezt a következtetést vonhatjuk le a *Time* kritikusa bírálatának hangneméből.

„A *Tropic of Cancer* nem pornográfia a szó és a műfaj megszokott értelmében — állapítja meg a bírálat írója. — Nincs meg benne a dolgok pornografikus leírásához szükséges ittasult és zsiros írásmód, az álantropológiai pedantéria. Miller obszcén élőképeket fest, alakjai között azonban úgy mozog, mint egy cirkuszi bohóc, aki kezében forró levegővel töltött hólyagot lóbál. Az igazán pornográf író túlon túl ünnepélyesen szól a nemiségről, esze ágába sem jut a dolgokat komikus oldalukról nézni. Miller hangjáról azt mondhatjuk, hogy olyan, mintha a kikötőmunkások egy csoportja vette volna át egy bal-musette irányítását. A szerelem csúcseinak leírására használt szavai sem a szexualitás homályos misztériumainak lawrence-i változatai. Miller a legszertelenebb hálózoba-jelenetek között is úgy mozog, mint egy közömbös néző, csak itt-ott hallatja rekedt vihóságát, s fejezi ki enyhén gúnyos álláspontját... Obszcén nyelvezetének valóban epikus hőmpölygése ellenére — stílusa kezdetben unalmas, majd neveltséges — könyvének meghökkentő hatását nem morális, hanem intellektuális kategóriák idézik elő. Nem a szexualitás az, ami zavarba hoz, hanem a kigyóháj, amelyben megpirították.”

STRIP-TEASE

Sok modern regényben olvashattunk már a strip-tease-ről, közöttük George Simenon regényében is, a leírások azonban csak alkotóelemei voltak a szövegnek, az olvasónak szánt csatlékek. Feltételezhettük tehát, hogy az irodalom korábbi korszakaitól máig csupán a mezítelenség foka változott, a lényeg maradt. Jean Ricardou *Description d'un strip-tease* (Egy strip-tease leírása) című írása azonban, amelyet a párizsi *Tel Quel* közöl, fordulópontot jelent e téren.

A *Tel Quel* című folyóirat közeli kapcsolatokat tart fenn az új francia regény mozgalmával, a csupasz leírást a pszichologizálás rovására előnyben részesítő irányzattal. Az *Egy strip-tease leírása* már nem csalétek, hanem öncél. Egyszerűen, minden köntörfalazás és díszítő szándék nélkül leírja egy fiatal leány vetkőzését. Az írás nyolc nyomtatott oldal terjedelmű. A jelenet egy hálóköcsi fülkéjében játszódik le. A leírás a lehető legaprólékosabb. Izeltőként idézünk belőle egy töredéket:

„Keze a combon nyugodott. De nem sokáig, az ujjak lassan, egyenletesen összehúzódtak, a gyöngyház fényű körmök a könnyű kelmét ráncolva, a tenyérbe nyomódtak, és a fehér szegély lassanként fölemelkedett a két láb függőleges oszlopa mellett, a térdek gömbölyűsége fölé, majd elérte a combok enyhe, mind domborúbb hajlatát. A két harisnya szegélyének sötétebb sávja világosan, csíkként rajzolódott ki. A napbarnította bőrön, a csipkék és kelmék redői közül előtűnt a harisnyatartó két fekete, három centiméter széles szára. Ezután a könnyű szövetet ráncba gyűrve, a két tenyér helyet cserélte. A jobb kéz a bal, a bal a jobb oldalra tért át, és a könyék magasságában találkoztak. Innen emelkedtek fölfele, és a test mentén lassan föllebbentették a rózsaszínű ruhát.”

DOSITEJ OBRADOVIĆ MŰVEI MAGYARUL

Százötven évvel ezelőtt halt meg Dositej Obradović, a szerb felvilágosodás írója. Ebből az alkalomból a legtöbb jugoszláv folyóirat méltatta a nagy szerb racionalista jelentőségét, művei pedig újabb kiadásokat értek meg. A beográdi *Književnost* című folyóirat júniusi számában Milorad Pavić Dositej műveinek idegen nyelvű fordításairól ír.

Dositej műveit még az író életében kezdték fordítani. Először állatmeséit fordították románra (1793-ban, tehát öt évvel az eredeti mű megjelenése után). Egyelőre nem lehet megállapítani, hogy ez a fordítás megjelent-e könyv alakjában. Egyéb műveinek román nyelvű fordításai később nyomtatásban is megjelentek.

Magyarul 1837-ben jelent meg először Dositej három elbeszélése, Mátray Gábor *Regélő* című folyóiratában. Az elbeszéléseket Dimitrije Savić szerb kereskedő fordította. Érdekes, a fordító sehol sem tüntette fel, hogy az elbeszélések Dositej Obradović művei. A XIX. században még görög és bolgár nyelvre is lefordították Dositej több írását.

Milorad Pavić hangsúlyozza cikkében, hogy Dositej művei azért számíthattak érdeklődésre a környező népeknél, mert a románok, bolgárok és magyarok kulturális fejlődésére is vonatkoztak, másrészt pedig, mert egyes írók művei, melyeket állatmeséiben feldolgozott (Aesopus, Lafontaine), ezen az úton is eljutottak a délkelet-európai nemzetek irodalmába.